

2. Иванова О.Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти / О.Л. Иванова. – К.: Академія, 2006. – 107 с.
3. Дідківська Л.І. Соціальний захист населення в Україні / Л.І. Дідківська. – К.: Знання-Прес, 2008. – 214 с.
4. Abel I. & Bonin J. State desertion and convertibility / I. Abel & J. Bonin. – Dublin: Routledge, 2008. – 270 p.
5. Gilbert N. The Enabling State: Modern Welfare Capitalism / N. Gilbert. – New York: W. W. Norton & Company, 2004. – 241 p.
6. Gleitze B. Produktivvermögen ist das Kapital der gewerblichen Unternehmen / B. Gleitze. – Bonn: Taschenbuch-Verlag, 2007. – 325 s.
7. Sen A. Commodities and Capabilities / A. Sen. – Amsterdam-New York-London: North Holland, 2007. – 521 p.
8. Siehe W. Den Klassenkampf zementieren? Referat auf dem Wirtschaftstag / W. Siehe. – Fr. a. M.: SurkampVerlag, 2009. – 213 s.

Свиридов К. А. Основы государственной молодежной политики: компаративный анализ (Украина и мир)

Анализируются основные направления и принципы государственной молодежной политики в развитых демократических странах; сегодняшнее молодежное движение в Украине стало неотъемлемой составляющей структур самоорганизации общества, влиятельной и действенной силой; молодежь, структурированная и институализированная в социуме в организации может и должна взять на себя главную обязанность в наполнении содержанием единой государственной концепции с последующей ответственностью за ее реализацию.

Ключевые слова: молодежь, общество, политика, государство, активность, воспитания.

Svyrydov K. Fundamentals of public youth policy: comparative analysis (Ukraine and the world)

Key trends and principles of public youth policy in developed democracies were analyzed; today's youth movement in Ukraine has become a vital part of self-organization of society, influential and effective force; youth, structured and institutionalized in socium in youth organizations can and should take primary obligation in enriching the content of a unified public concept with further responsibility for its implementation.

Keywords: youth, society, policy, public, activity, education.

УДК 130.122

Шевель Наталія Олександрівна,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри україністики
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

**ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ**

У статті розглянуто формування української національної ідентичності в умовах глобалізації освіти. Прослідковано шляхи узгодження глобалізаційних впливів та світових цінностей з національними, констатовано потребу у гнучкості національної ідентичності. Відзначено необхідність інтегрувати українську систему освіти до міжнародних стандартів, зберігаючи при цьому власні національні інтереси.

Ключові слова: національна ідентичність, глобалізація, національна освіта, цінності, менталітет.

Глобалізація на початку ХХІ століття стосується не лише фінансово-економічної сфери, а й політичної, ідеологічної, культурної, освітньої, загалом, способу життя. Вона охоплює всю земну кулю, перетворюючи багатокомпонентну світову цивілізацію в цілісну спільноту на основі єдиної системи відносин. Зміна культури, системи життєвих цінностей людини, спровокована глобалізацією, робить чимдалі актуальнішим питання національно-культурної ідентичності. В умовах глобалізації, зокрема інформаційно-цивілізаційного розвитку, суспільству необхідні нові освітньо-культурні ідентичності. Тож зростає потреба в осмисленні національно-культурної ідентифікації в контексті глобалізаційних тенденцій.

У сучасному динамічному суспільстві традиційні основи культури потрапляють під вплив інших систем цінностей і соціальних норм. Особливо виразним є протиріччя між прагненням до глобалізації в соціокультурній діяльності людини та збереженням національної та культурної ідентичності певних груп. Міжкультурне спілкування вважають умовою позитивної міжетнічної взаємодії в різних сферах суспільного життя. Глобалізація провокує «зіткнення ідентичностей», у якому перемогу здобуває ідентичність із великою історичною, культурною, етнічною та політичною глибиною й силою. Інакше неминучим є розчинення національної ідентичності у процесах глобалізації. Зокрема, однією з важливих умов збереження національної ідентичності є набуття ролі не лише об'єкта, а й суб'єкта глобалізації. Проте не менш важливою умовою є гнучкість національної ідентичності, її здатність до трансформації, що забезпечить модернізацію країни. Тож наслідки глобалізації для національної ідентичності є дуже суперечливими, адже, розмиваючи межі між народами, державами та культурами, вона усе ж провокує потребу власної культурної та цивілізаційної ідентифікації. На цьому, зокрема, наголошував С. Хантінгтон: «Взаємодія між народами різних цивілізацій посилюється. Це веде до зросту цивілізаційної самосвідомості, до поглиблення розуміння відмінностей між цивілізаціями і спільностей в межах цивілізації» [7, с. 87].

Останнім часом глобалізація значно посилила вплив на трансформацію національних систем вищої освіти. Відомий теоретик університетської освіти, віце-канцлер Кенсінського університету П. Скотт вважає, що глобалізація є найфундаментальнішим викликом, з яким зіткнулася вища школа за всю понад тисячолітню історію існування [5, с. 3]. Адаптуючись до глобалізації, вищі навчальні заклади стають подібними до ринкових структур, змінюється наше уявлення про освіченість людини. Знання перетворюється на товар, здатний принести вигоду його власнику. Життя людини раціоналізується, технізується. Традиційно університет є культурним інститутом, який покликаний ввести людину в культуру, зробити її представником культурної еліти суспільства. Метою освітньої системи в усі часи було формування цілісної, гармонійно розвинутої особистості.

Сучасна українська система освіти постала перед загрозою втрати своєї культурної функції, адже у європейських країнах превалює переважно предметне навчання. Тож університет має сформувати своєрідну «імунну систему», яка б забезпечила сприйняття іноземних ідей з максимальною користю для себе. Завдання освіти полягає не лише в тому, щоб розвивати власне культурно-символічне середовище (культуру, світогляд, літературу, мистецтво, ідеологію), але й триматися на належному рівні, «вакцинуючи» власну систему захисту «штучними вірусами» для подальшої культурної комунікації та розширення культурних меж.

Глобалізація ставить перед освітою та, зокрема, перед національними освітніми системами ряд проблем, зокрема вибір: намагатися зберегти власні цінності та стандарти, ризикуючи бути «виключеними», чи поступитися впливу більш динамічних та конкурентоздатних освітніх моделей, ризикуючи частково позбутися ідентичності. Глобалізаційні процеси ставлять перед національною системою освіти завдання зміни системи цінностей як визначального чинника, який забезпечує збереження життєздатності соціуму, національної ідентичності. Видатні науковці, які займалися питаннями націєтворення, Е. Гелнер та Е. Хобсбаум, вважали саме освіту головним механізмом, який

сприяв постанню сучасних західних націй. Так, Е. Гелнер вбачав домінуючу функцію школи в утвердженні національної культурної ідентичності та об'єднання в одне ціле розрізаних етнічних і класових груп. Він вважав, що саме через систему загальної стандартизованої освіти досягається ефект соціокультурно та політично гомогенного суспільства, котрим є сучасна нація-держава західного типу [2]. До Другої світової війни у європейських країнах розвиток системи освіти розглядався як важлива складова націобудівництва. Усі освітні рівні супроводжувалися вивченням національної історії, літератури, які формують уявлення про закономірність появи нації, її неперервність, спільність історичної долі та майбутнього громадян. Унаслідок цього розвинені індустріальні демократії Європи мали розвинені національно-освітні політики, спрямовані на підтримку розвитку національної ідентичності.

Нині актуалізованими у соціумі є проблеми мовної приналежності та національної ідентифікації, які можна вирішити лише за допомогою комплексу дій та інституцій, серед яких головною є освіта. Заклади освіти мають не допустити перетворення «людини з корінням» на «людину з антенами» (А. Перотті), яка відкриває для себе безмежний світ сучасних можливостей та цінностей, але динамічний ритм життя ускладнює особистісну ідентифікацію та становлення світогляду. Головним змістом освіти має стати формування національної ідентифікації шляхом вивчення національної історії та життєвого досвіду народу, що дозволить відкрити для себе власну духовну природу. Процес вивчення історії та життєвого досвіду рідного народу має долати шлях від безособової форми до особистісної, в індивідуальне життя в культурі. Проте на цьому шляху необхідно остерігатися національного індивідоцентризму та етнонарцисизму та сприяти взаємодії із загальнолюдськими цінностями, тобто інтерсуб'єктивно. Освіта в умовах глобалізації має формувати толерантну та відкриту для універсалу особистість, яка не відмовляється від коріння етнічної ідентичності, а наповнює їх сучасними смислами.

Загальноєвропейський освітній простір має не лише підняти якість освіти до світових стандартів та підвищити її конкурентоспроможність у світі, а й реконфігурувати національні ідентичності країн та сформувати наднаціональну європейську ідентичність. Тож нинішня система освіти є одним із найважливіших та найдієвіших важелів збереження ідентичності країни в умовах глобалізації, умовою збереження її неповторної культури, традицій, цінностей, менталітету народу. Проте вона потребує модернізації, одним із варіантів якої є Болонський процес, який протистоїть національним ідентичностям. Він, з одного боку, демократизує освіту, але, з іншого, – провокує уніфікацію, «обезличення». Тож у питанні реорганізації національної освіти слід бути дуже обережними, аби інтегрувати українську систему освіти до міжнародних стандартів, зберігаючи при цьому власні національні інтереси. В основу процесу створення наднаціональної ідентичності покладено використання об'єднаної освітньої системи. Таким чином, освітні системи більшості європейських країн є повністю інтегрованими в національні.

Значною мірою суперечливим є критерій професійної компетентності, який нівелює традиційну для української освіти культуроцентричність. Водночас у професійних спільнотах чіткою є позиція щодо необхідності збереження культуроцентричності вищої освіти в країні [3, с. 6]. Освіта дає можливість людині долучитися до здобутків людства, які мають глобальне (інтернаціональне) значення, досягнути кращі набутки власного народу, зберегти власну національну ідентичність як запоруку духовного, економічного та фізичного виживання у світі стрімких, суперечливих, часом негативних планетарних процесів. Об'єктивною реальністю є катастрофічні наслідки для України від втрати специфіки національної освіти. Викликана реаліями часу вузька фахова спеціалізація, яку культивує, зокрема, Болонська система, не забезпечує формування гармонійно розвиненої особистості. В європейському просторі панівним є розуміння вищої освіти як навчання, зорієнтованого на професійну діяльність. Німецька дослідниця Мірко Вішке слушно зауважує: «Хоч би які аргументи проти ототожнення освіти з навчанням наводити або відкидати як неприйнятні, має бути зрозумілим, що виховна та освітня політика є чимось більшим за служницю

економічної політики» [1, с. 288]. Освіта спрямована не просто на формування системи знань та підготовку до професійної діяльності, а насамперед на формування багатовимірності особистості. Міжкультурне порівняння у сучасному глобальному світі за обставин ослаблення національного осердя спричиняє ситуацію так званого відтоку мізків: країна витрачається на підготовку фахівців, які потім виїждять та працюють на іншу країну. Вихід із такої ситуації полягає лише у створенні прийнятних умов для реалізації молоді у власній країні за рахунок розвитку економіки з одночасним формуванням у них національної ідентичності та патріотизму. Попри те, що національна ідентичність протиставляється певною мірою пропагованому образу «громадянина світу», саме вона зможе забезпечити повернення суспільству набутого інтелектуального капіталу. Ці явища, пов'язані з ринком, не відбивають засад загально цивілізаційного гуманізму та руху людства до подолання загрози власному існуванню.

Завданням освіти як потужної соціальної інституції є формування інтелектуального потенціалу нації та держави як запоруки соціального, наукового, технічного та економічного розвитку. З освітою пов'язують консолідацію суспільства, збереження єдиного соціокультурного простору, формування культурно насиченої і толерантної системи цінностей, яка формуватиме патріотизм та національну ідентичність. Тож національна освіта має виробити ефективні механізми захисту національного культурного та освітнього простору від негативних глобалізаційних впливів та збереження національних надбань.

Література:

1. Вішке М. Освіта і громадянське суспільство за доби глобалізації / Мірко Вішке // Громадянське суспільство в Україні за доби глобалізації: ціннісно-нормативне та інституційне забезпечення його розбудови. – К.: Інститут ліберального суспільства, 2007. – С. 279 – 289.
2. Гелнер Е. Нації та націоналізм / Національна ідентичність: [хрестоматія] / Е. Гелнер; [упоряд. Т. Воропай]. – Харків: Крок, 2002. – 316 с.
3. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
4. Кудря М. М. Виховання загальнолюдських цінностей як один із педагогічних засобів збереження національної ідентичності вищої освіти України / М. М. Кудря // Вища освіта України Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». – К., 2011. – № 3 (додаток 1). – Т. 1. – С. 245–254.
5. Скотт П. Глобализация и университет / П. Скотт // «Alma Mater»: ВВШ. – 2000.– № 4. – С. 3 – 8.
6. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія / М. Т. Степико; відп. за вип. В. М. Сизонтов; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К.: НІСД, 2011. – 336 с.
7. Хантингтон С. Кто мы?: Вызовы американской национальной идентичности / С. Хантингтон / С. Хантингтон; Пер. с англ. А. Башкирова. – М.: ООО "Издательство АСТ": ООО "Транзиткнига", 2004. – 635 с.

Шевель Н. А. Формирование украинской национальной идентичности в условиях глобализации образования

В статье рассматривается формирование украинской национальной идентичности в условиях глобализации образования. Прослежены пути согласования глобализационных влияний и мировых ценностей с национальными, констатируется потребность в гибкости национальной идентичности. Отмечена необходимость интегрирования украинской системы образования в систему международных стандартов, сохраняя при этом собственные национальные интересы.

Ключевые слова: *национальная идентичность, глобализация, национальное образование, ценности, менталитет.*

Shevel N. The formation of the Ukrainian national identity in the conditions of globalization of education

The article considers the formation of the Ukrainian national identity in the conditions of globalization of education. It traces the path of harmonization of the impacts of globalization and the world of values with national, noted the need for flexibility of national identity. Noted the need to integrate the Ukrainian system of education to international standards, while retaining their national interests.

Key words: national identity, globalization, national education, values, mentality.

УДК 37.037

Шевель Тамара Олександрівна,
викладач кафедри освітньої політики
НПУ імені М.П. Драгоманова

**РОЛЬ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОСТІ МОЛОДІ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

У статті розглянуто роль діалогу культур у формуванні духовності молоді в умовах глобалізації освітнього процесу. Наголошено на необхідності формування толерантності в поліетнічних умовах засобами освітньої діяльності. Відзначено потребу в усвідомленні національних відмінностей та пошуку спільних загальнолюдських цінностей.

Ключові слова: діалог культур, духовність, глобалізація, толерантність, полікультурна освіта.

Нині діалог культур відбувається на фоні глобалізації. Зростає вплив глобалізації і на систему освіти (так звана «парадигмально-освітня революція»), стаючи вагомим чинником її модернізації. Проте глобалізація матиме позитивний сенс лише за умов формування спільного майбутнього держав та народів, заснованого на належності до роду людського, духовний світ якого має формуватися системою культурних цінностей. Питання глобалізації освітнього простору інтенсивно розробляли В. Андрущенко, Г. Балл, І. Бех, А. Джуринський, М. Дробноход, В. Кремень, О. Романовський та ін.).

Більшість дослідників сходяться на думці, що основою інтеграції освітніх процесів має стати перехід від формування громадянина країни до формування громадянина Планети. Глобалізація освіти спрямована на гуманістичне осмислення основних функцій освіти, гуманізацію існування особистості, запровадження в освіті діалогічних засад. Основою будь-якої системи освіти має стати повага до гідності особистості, формування цінності буття. Педагог повинен керуватися комплексним поглядом сучасних науковців на світ і людину та її місце в соціумі і світі. Розуміння природи людини поглиблюють філософські ідеї про безмежність розвитку людського потенціалу, ноосферу, етногенез, які відкривають нові підходи до педагогічної діяльності, змістом якої є творення «інноваційної людини» (В. Кремень).

Поняття «духовність» нині є широко вживаним, проте не достатньо розтлумаченим у філософській, психологічній та педагогічній літературі. «Духовність – це втілення у світоглядних орієнтаціях людини очікувань, прагнень, ідеалів духу, народу, що визначає спрямованість особистісних потреб, бажань і визначає установку на відповідний життєвий вибір. Це розуміння людиною гуманістичного змісту мети життєдіяльності» [1, с. 123]. Під духовністю, зокрема, розуміємо внутрішній світ людини, її самосвідомість. Духовність є складним психічним феноменом самоусвідомлення особистості, це внутрішнє сприймання, привласнення нею сфери культури, розуміння її як власного надбання. Духовна сфера розглядається як складова феномену культури. Метою формування духовності є вироблення у молоді високих інтелектуально-моральних інтересів і запитів, ціннісних орієнтацій,